

EVALUAREA PROGRAMULUI NAȚIONAL DE ABILITARE ECONOMICĂ A TINERILOR (PNAET)

prin prisma metodologiei de integrare a priorităților tinerilor în politicile sectoriale

Autori: Cătălina Guțul, Ana-Maria Beldiga

CONSILIUL NAȚIONAL AL TINERETULUI DIN MOLDOVA

Consiliul Național
al Tineretului din Moldova

„Acest raport este posibil datorită ajutorului generos al poporului american oferit prin intermediul Agenției SUA pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Opiniile exprimate aparțin Consiliului Național al Tineretului din Moldova și nu reflectă în mod necesar poziția USAID sau a Guvernului SUA”

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

fhi360
THE SCIENCE OF IMPROVING LIVES

ABREVIERI

Lista abrevierilor

APL - Administrație Publică Locală

CNTM - Consiliul Național al Tineretului din Moldova

IA - Incubator de Afaceri

MECC - Ministerul Educației Culturii și Cercetării

MTS - Ministerul Tineretului și Sportului

ODIMM - Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii

PNAET- Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor

IFP - Instituții Financiare Participante

UNFPA- Fondul ONU pentru Populație

CUPRINS

Abrevieri.....	3
Introducere	5
I. Contextul evaluării.....	6
1. Antreprenoriatul în rândul tinerilor	6
2. Programul de Abilitare Economica a Tinerilor (PNAET)	8
2.1. Contextul și componentele PNAET	8
2.1.1. Instruirea și consultanța tinerilor antreprenori	8
2.1.2. Facilitarea accesului tinerilor antreprenori la resurse financiare	9
2.1.3. Monitorizarea post-finanțare de către DLC prin intermediul IFP.....	10
2.2. Cadrul de rezultate a PNAET	10
2.2.1. Rezultatele pe componenta 1:.....	10
2.2.2. Rezultatele pe componenta 2.....	13
2.2.3. Rezultatele pe componenta 3.....	16
3. Rezultatele PNAET în relație cu evoluția IMM pe sectorul agricol.....	17
Concluzii.....	19
II. Analiza relevanței PNAET în raport cu necesitățile tinerilor antreprenori	21
1. Metodologie	21
2. Analiza relevanței PNAET	21
3. Definirea cauzelor structurale ale discrepanțelor	29
4. Modificarea cadrului structural și planului de acțiuni	31
Concluzie:	34

INTRODUCERE

Consiliul Național al Tineretului din Moldova (CNTM) este o organizație neguvernamentală de tineret, apolitică, ce reprezintă 61 de organizații de tineret de nivel local și național și servește drept platformă națională unică a sectorului asociativ de tineret. În acest context, CNTM are misiunea de a promova interesele tinerilor din Moldova și de a contribui la dezvoltarea structurilor asociative de tineret prin desfășurarea programelor și activităților de instruire, informare, lobby și consultare.

Politicile de Tineret constituie o prioritate pentru CNTM. În calitate de organizație care reprezintă vocea tinerilor din Republica Moldova, Consiliul Național al Tinerilor din Moldova, nu doar promovează politicile de tineret, ci și contribuie activ la procesul de monitorizare și evaluare a planului de activități pe marginea acestor politici.

Evaluarea și monitorizarea politicilor de tineret scoate în evidență eficiența programelor dedicate abilitării tinerilor în diverse domenii, prin identificarea rezultatelor de impact sau a eșecurilor, în urma implementării acestora.

În contextul în care perioada de desfășurare a Programului Național de Abilitare Economică a Tinerilor s-a finalizat, CNTM, cu suportul FHI 360, elaborează acest studiu cu scopul de a evalua relevanța acțiunilor promovate și de a oferi sugestii de ajustare a programului în conformitate cu necesitățile actuale ale tinerilor.

Astfel, raportul este divizat în două părți. Prima parte cuprinde o descriere exhaustivă a programului, cât și o analiză a rezultatelor din cadrul acestuia, prin prisma contextului economic, de piață și a participării tinerilor în cadrul PNAET.

Al doilea compartiment evaluează discrepanțele dintre necesitățile tinerilor și acțiunile promovate în cadrul programului pentru a identifica cauzele structurale ale discrepanțelor și vine cu recomandări ce pot servi la ameliorarea cadrului PNAET sau a altor programe similare. Aceasta etapă este efectuată prin Metodologia de Integrare a Priorităților Tinerilor în Politicile Publice Sectoriale (Youth Mainstreaming Methodology), elaborată de către Consiliul Național al Tineretului din Moldova cu susținerea Fondului ONU pentru Populație (UNFPA).

I. CONTEXTUL EVALUĂRII

Pe fundalul migrației din ultimii ani, Moldova se confruntă cu o rată înaltă a tinerilor inactivi¹ (63%), în special a tinerilor NEET² (28%). Retragerea tinerilor de pe piața forței de muncă generează un cost economic și contribuie la dezangajamentul social, fiind un factor important de risc pentru dezvoltarea socio-economică a țării pe termen lung.

În contextul în care antreprenoriatul este un vector eficient în crearea locurilor de muncă și în creșterea susținută a economiei, încurajarea tinerilor antreprenori și politicile ce au ca scop dezvoltarea acestui potențial nevalorificat constituie o oportunitate. Tinerii sunt mai receptivi la noile tehnologii și tendințe în afaceri iar acest factor poate constitui un avantaj competitiv important.

Mai mult, o intervenție publică de stimulare a antreprenoriatului în rândul tinerilor este justificată nu doar de vulnerabilitatea IMM în contextul economic și politic actual, ci și din perspectiva barierelor și inegalităților³ ce există în mediul de afaceri pe componenta de vârstă.

1. Antreprenoriatul în rândul tinerilor

Cu toate că nu dispunem de date segregate cu privire la tinerii antreprenori, doi indicatori statistici se apropie cel mai mult de noțiunea de antreprenor⁴: persoanele cu statut profesional de “patron” și cei cu statut de “lucrători pe cont propriu⁵”.

În timp ce “patronii” se definesc ca lucrători în propria afacere, ce angajează unul sau mai mulți salariați, noțiunea de lucrător pe cont propriu este una mai largă. Aceasta include persoanele care își exercita activitatea într-o afacere individuală, fără salariați permanenți. Prin urmare, unii antreprenori pot fi clasificați în aceasta categorie, însă pentru a afla în ce proporție, e necesar să analizăm structura indicatorului sau mai exact, profilul persoanelor din spatele “lucrătorilor pe cont propriu”.

Conform unui studiu⁶ efectuat cu suportul Agenției Uniunii Europene, pe baza unei analize comparative între țările din UE, acest indicator este corelat pozitiv cu rata tinerilor NEET, indicând că pe o piață de muncă problematică și stagnantă, fie din lipsa de oportunități pe piața muncii, a unor dificultăți de angajare sau a unor oferte de munca ce nu corespund așteptărilor, tinerii sunt nevoiți sau preferă să se descurce pe cont propriu.

---

¹ În 2016, 63 de tineri din 100, cu vârsta cuprinsă între 15 - 34 ani, sunt inactivi din următoarele motive: 37% sunt implicați în procesul de studii și formare profesională, 18% sunt femei casnice, 24% sunt plecați peste hotare și 21% din alte motive.

² Din grupul tinerilor NEET (15-29 ani), care nu sunt implicați într-un program de educație, de formare și nici nu au un loc de munca făceau parte cca 329 mii tineri sau 28% în 2016

³ Acest aspect va fi detaliat în a doua parte a studiului.

⁴ În cadrul acestui studiu, ne referim la noțiunea de antreprenor ca fiind acel agent economic care adoptă un comportament activ, inovator și care acceptă deliberat riscuri financiare pentru a dezvolta propria afacere.

⁵ Lucrător pe cont propriu este persoana care-și exercită activitatea în unitatea proprie sau într-o afacere individuală, fără a angaja vreun salariat permanent, fiind ajutat sau nu de membrii familiei neremunerați. Sunt încadrați la acest statut întreprinzătorii independenți (vânzători ambulanz, mediatorii, taximetriștii particulari etc.), liber-profesioniștii (muzicanții ambulanz, artiștii plastici, avocații), zilierii ocazionali, agricultorii individuali. Lucrătorul pe cont propriu poate avea salariații temporari.

Patron este persoana care-și exercită ocupația (meseria) în propria unitate (întreprindere, agenție, atelier, magazin, birou, fermă etc.), pentru a cărei activitate angajează unul sau mai mulți salariați permanenți.

⁶ <https://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1450&context=intl>

Dezagregarea datelor în baza acestui indicator, scoate în evidență următoarele aspecte și discrepanțe:

- Pe domeniul agriculturii, și mai ales în mediul rural, se concentrează 76% sau 295,000 din lucrătorii pe cont propriu.
- Circa 24% din tinerii ocupați (cca 100,000 tineri) lucrează pe cont propriu în 2016, dintre care majoritatea (74%) - în mediul rural.
- Doar o treime (33%) din aceștia au studii superioare, medii de specialitate sau secundare profesionale și doar 36% sunt femei.

La prima vedere, acești factori ar putea sugera că o bună parte din tineri practică antreprenoriatul în mediul rural, pe segmentul agricol. Cu toate acestea, prezența accentuată a ocupării informale⁷ în Agricultură și nivelul slab de instruire a tinerilor ce lucrează pe cont propriu, reflectă un anumit grad de superpoziție a tinerilor din sectorul informal și a celor ce lucrează pe cont propriu.

Pe lângă lucrătorii pe cont propriu, în jur de 1000 de tineri au fost înregistrați cu statutul de patroni sau membri de cooperative în 2016, dintre care 800 în mediul rural. Doar 100 sunt femei și nici una nu este înregistrată în mediul rural.

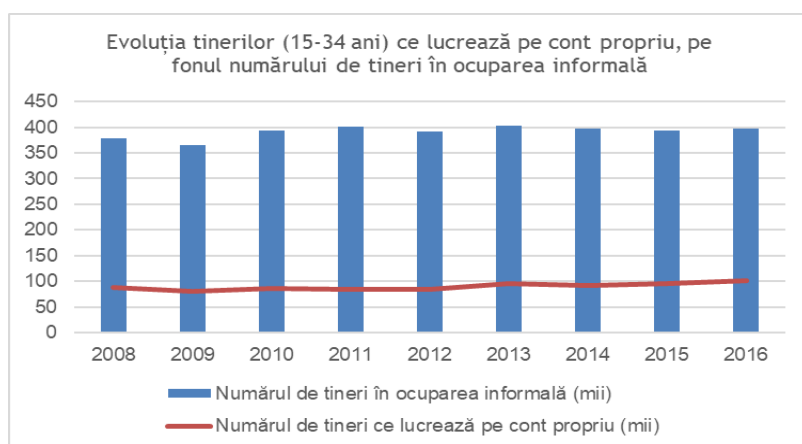

Figura 1. Sursa: Statistica.md

Astfel, în lipsa unui indicator consacrat, este dificil să ne exprimăm cu privire la numărul de tineri antreprenori în R. Moldova. Cert este că abilitarea tinerilor în mediul de afaceri ar îmbunătăți șansele de reușită ale acestora și ar asigura o creștere sustenabilă a economiei.

În 2008, a fost aprobat Programul de Abilitare Economică a Tinerilor, pentru a facilita inițiativa de antreprenoriat în rândul tinerilor, în mediul rural și în special pe segmentul agricol, activitățile de producere și export având prioritate. Programul a fost finanțat din fondurile împrumuturilor și granturilor externe de stat a Proiectelor Investiționale pentru dezvoltare, recreditate de Ministerul Finanțelor.

Conform datelor statistice, în 2008, cca 5% din numărul total de IMM erau întreprinderi agricole (vs 15% în 2016).

⁷ Ocuparea în sectorul informal include toate persoanele care, indiferent de statutul lor profesional, în timpul perioadei de referință au fost ocupate în întreprinderi ce aparțin sectorului informal, având această ocupație (loc de muncă) în activitatea principală sau secundară. Întreprinderile sectorului informal sunt definite ca întreprinderi non-corporative (fără statut juridic), care nu sunt înregistrate.

2. Programul de Abilitare Economica a Tinerilor (PNAET)

2.1. Contextul și componentele PNAET

Programul de Abilitare Economica a Tinerilor (PNAET), implementat de către Organizația pentru Dezvoltarea sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii de pe lângă Ministerul Economiei R.M. (ODIMM) și Directoratul Liniei de Credit (DLC) între 2008-2017, este printre puținele programe orientate către tinerii antreprenori.

În forma definită prin Hotărârea Nr. 664 din 03.06.2008, PNAET are ca scop ”promovarea și facilitarea implicării tinerilor din Republica Moldova în activitatea antreprenorială” în perioada 2008-2017, cu trei obiective de bază:

- Dezvoltarea aptitudinilor antreprenoriale ale tinerilor bazate pe cunoașterea și gestionarea optimă a resurselor (financiare, umane, materiale, de timp etc.);
- Facilitarea accesului tinerilor antreprenori la resurse financiare necesare inițierii și dezvoltării unei afaceri proprii;
- Stimularea tinerilor la crearea și dezvoltarea noilor întreprinderi.

PNAET este axat pe dezvoltarea antreprenoriatului în mediu rural și preponderent în agricultura, fiind finanțat în special din Proiectul de Investiții și Servicii Rurale (RISP 1) al Băncii Mondiale și din Proiectul de Finanțare Rurală și Dezvoltare a Întreprinderilor Mici (IFAD 1) al Fondul Internațional pentru Dezvoltare Agricolă.

Proiectul își propune să faciliteze implicarea tinerilor(18-35 ani⁸) din Moldova, antreprenori sau viitori antreprenori, în activitatea antreprenorială din mediul rural și prevede un plan de acțiuni divizat pe 3 componente: instruirea și consultanța tinerilor în antreprenoriat, facilitarea accesului la resurse de finanțare avantajoase și monitorizarea post-finanțare prin intermediul IFP.

2.1.1. Instruirea și consultanța tinerilor antreprenori

Instruirile au fost efectuate pe următoarele module: Înregistrarea afacerii, Managementul afacerii, Planificarea afacerii, Managementul financiar, Contabilitatea întreprinderii, Marketing și vânzări și Managementul resurselor umane, însoțite de consultații practice.

Cursurile au fost efectuate în mai multe regiuni, cu frecvența de cca 2 instruirii în medie per regiune, conform datelor 2012-2016. Durata unei instruirii este de 50 de ore academice și se desfășoară pe parcursul a 10 zile lucrătoare, fiind organizată pe module.

La finele programului de instruire, participanții au completat un chestionar de evaluare a programului. Conform PA ODIMM 2015, monitorizarea instruirilor a avut loc prin participarea reprezentanților la ultima zi de instruire.

Consultațiile practice au fost efectuate de către colaboratorii ODIMM în oficiu, la telefon și email, în cadrul Centrului de consultanță și asistență în afaceri.

---

⁸ Grupul de vârstă a beneficiarilor a fost stabilit 18-30 ani inițial, modificându-se în 2016, în baza următoarei hotărâri http://www.gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr06_103.pdf. Tinerii cu vârsta cuprinsă între 18-35 ani constituie 31% din populație în 2016. Circa 600,000 tineri în acest grup de vârstă sunt stabiliți în mediul rural.

Conform planului inițial, partenerii care au desfășurat instruirile în zonele rurale au fost selectați prin tender iar înscrierea beneficiarilor la cursurile de instruire a avut loc în baza unui formular, însoțit de copia actului de identitate, transmis prin poștă sau depus la sediul ODIMM. În anul 2016, ODIMM a dezvoltat un formular online cu acces public plasat pe site-ul ODIMM, prin intermediul căruia se pot înregistra doritorii de a participa la cursurile de instruire.

De asemenea, în cadrul instruirilor, au participat reprezentanți ai organizațiilor specializate și beneficiari ai Programului PNAET din alți ani.

Conform datelor publicate de către Departamentul de dezvoltare a IMM, suma alocată instruirilor și serviciilor de consultanță între 2008-2014 a fost de 2.61 mln MDL.

2.1.2. Facilitarea accesului tinerilor antreprenori la resurse financiare

Accesul tinerilor antreprenori la resurse financiare a fost facilitat prin finanțarea proiectelor investiționale rurale și acordarea de împrumuturi comerciale rambursabile/leasing (pana la 300,000 MDL), cu porțiuni de grant⁹ (40%), pe un termen de până la 5 ani, pentru inițierea și dezvoltarea unei afaceri în domeniul agriculturii, producerii sau prestări de servicii.

În cadrul acestei componente, ținând cont de natura surselor de finanțare, au avut prioritate proiectele investiționale din mediul rural, de susținerea a sectorului real de producere și de sporire a importurilor/exporturilor, prin finanțarea echipamentelor și utilajelor noi. Localitățile sătești din împrejurimile or. Chișinău și Bălți au fost eligibile pentru finanțare.

Participarea la proiect, în calitate de beneficiar al grantului aferent, s-a permis doar o singură dată.

Riscurile de credit și de nerambursare a împrumuturilor acordate beneficiarilor au fost asumate integral de către băncile comerciale participante, încurajând analiza viabilității și monitorizarea proiectelor de către instituțiile financiare. În acest context, perioada de grație (de regula până la 2 ani) și aportul propriu în capital (nu mai puțin de 10%), a fost stabilit la discreția băncilor.

Un avantaj important în cadrul programului constituie faptul că partea de grant din cadrul împrumutului nu necesită acoperire cu gaj. Condiționarea porțiunii de grant¹⁰ a fost majorată de la 5 zile în 2008 la 30 zile în 2016 și prevede că, în caz de întâzieri de plăți în termen din partea beneficiarului cu mai mult de 30 de zile lucrătoare, porțiunea de grant devine credit rambursabil cu dobândă. În cazul rambursării anticipate, beneficiarul împrumutului pierde integral sau parțial dreptul la grant.

Rata dobânzii a fost stabilită flotantă, bazată pe rata inflației și cu revizuire semi-anuală. În medie, între 2008-2014, rata dobânzii¹¹ pentru beneficiarii finali a constituit 9.77%. Ținând cont de porțiunea de grant fără dobândă, aceste rate sunt avantajoase în raport cu cele oferite pe piață.

---

⁹ Partea grantului nerambursabil și fără dobândă este de 40 % din suma sub-proiectului finanțat și cea mai mare parte este acoperită din fondurile de dezvoltare ale Comisiei Europene, alocate pentru capitalizarea PNAET. Partea de împrumut de 60% a sub-proiectelor este co-finanțată de Directoratul Liniei de Credit (DLC) pe lângă Ministerul Finanțelor din împrumuturile externe de stat. Grantul este nerambursabil și fără dobândă.

¹⁰ Conform Hotărârii Nr. 664 din 03.06.2008 cu privire la PNAET.

¹¹ Conform datelor publicate de Departamentul de dezvoltare a IMM.

Între 2013-2014, rata medie pe piață a fost de 10.85%¹². Conform datelor furnizate de către Departamentul de dezvoltare IMM, în perioada de referință, rata medie a dobânzii pentru beneficiarii finali în cadrul PNAET a fost 8% plus marja băncii comerciale. Aceasta rata nu include comisioanele băncilor¹³ (examinare, acordare, angajament, rambursare anticipata, administrare etc). De asemenea, costul asigurării și taxa de evaluare a gajului se face din contul beneficiarilor.

Suma totala a creditelor acordate între 2008-2016 a fost de 482.2 mln MDL, din care suma grantului reprezintă 189.9 mln MDL.

2.1.3. Monitorizarea post-finanțare de către DLC prin intermediul IFP

Aceasta componentă prevede monitorizarea împrumuturilor prin rapoarte de utilizare și rambursare a creditelor, emise de către băncile comerciale participante. Monitorizarea post-finanțare este efectuată atât de DLC, IFP cât și de donatorul grantului - Comisia Europeană.

Directoratul Liniei de Credit a publicat un raport privind implementarea PNAET între 2008-2016, ce reflecta numărul de afaceri noi și existente finanțate, sumele alocate, numărul de credite acordate după intermediarii financiari implicați, după regiuni, după ramurile economiei, unii indici calitativi (nr și ponderea granturilor valorificate și acceptate, soldul împrumuturilor la sfârșitul 2016) cât și perspectivele viitoare de finanțare.

Raportul de monitorizare nu include numărul de companii noi create și afaceri existente, finanțate în cadrul programului, care au fost desființate în perioada de referință.

Banca de date statistice cu privire la proiect, atât pe componenta I cât și pe componenta II, a fost colectată și actualizată de către Departamentul de dezvoltare IMM. Datele pentru anul 2015 cu privire la finanțare nu sunt reprezentative, din considerentul ca în acel an, programul a suferit din cauza introducerii noilor acte normative (aferele achizițiilor publice), crizei bancare și lipsei de finanțare.

2.2. Cadrul de rezultate a PNAET

Programul de Abilitare Economică a Tinerilor, desfășurat pe parcursul a 9 ani, a înregistrat o serie de rezultate tangibile, pe toate 3 componente.

2.2.1. Rezultatele pe componenta 1:

- 158 de seminare;
- 4300 de tineri instruiți, dintre care 1885 femei, min. 781 antreprenori;
- 14824 de tineri consultați.

---

¹² 10.85% reprezintă rata medie ponderată a dobânzii la creditele noi acordate, pe termen de 2-5 ani, persoanelor juridice pentru 2013 și 2014 (Sursa bnm.md). Conform datelor furnizate de către Departamentul de dezvoltare IMM, 8% este rata medie a dobânzii pentru beneficiarii finali între 2013-2014. Nu este clar însă dacă aceasta rata include și comisioanele băncilor (acordare, examinare etc).

¹³ în urma unei analize rapide a tarifelor recente, constatam ca comisionul de examinare pentru dosarele în cadrul PNAET variază între 0 și 0.5%, comisionul de acordare - în jur de 1% iar comisioanele de angajament (din suma neridicată) și rambursare anticipată (din suma rambursată) sunt în jur de 1%. Nu este clar dacă comisionul de administrare (variază în funcție de banca însă în jur de 0.5% anual, din soldul scadent, începând cu al III-lea an sau 0.1% lunar) se aplica în cadrul programului de finanțare PNAET.

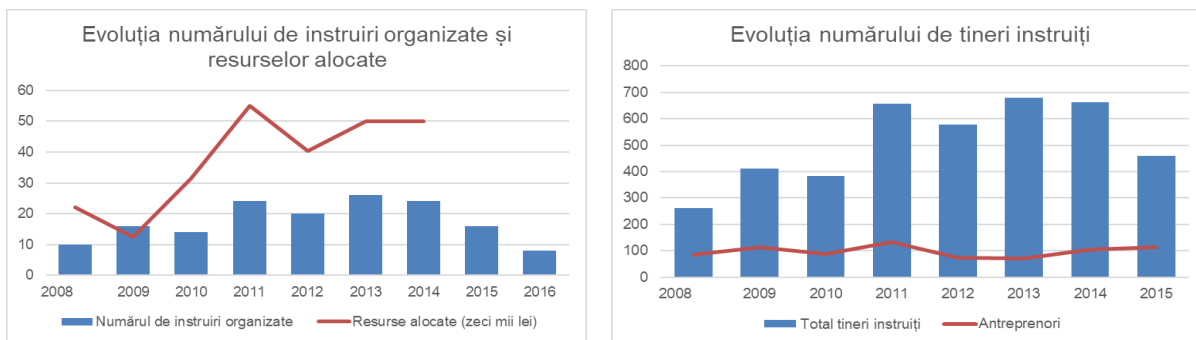

Figura 2. Sursa: Departamentul de dezvoltare IMM

În medie¹⁴, programul a asigurat:

- 1 instruire la 27 de tineri;
- 157 MDL/tânăr alocat pentru instruiți, consultări și promovare;
- 17,5 instruiți per an;
- cca 2 instruiți per an per localitate (în baza datelor din 2012 - 2016);
- 10 localități per an (în baza datelor 2012 -2016);

Rata de participare la instruiți a fost de 98% în 2015.

Raportul ODIMM din 2015 scoate în evidență impactul favorabil a interacțiunii dintre participanții diferitor ediții de instruiți și intervenției profesionalilor din domeniu. În același timp, acesta include un set de recomandări pentru următorul program. Recomandarea ODIMM cu privire la mărirea cadrului de vârstă a beneficiarilor de la 18-30 ani la 18-35 ani a fost transpusă în practică în 2016.

Rata de participare a tinerilor este de 98%, conform raportului din 2015, ceea ce indică un interes sporit față de activitatea antreprenorială în rândul tinerilor din mediul rural. De asemenea, vârsta medie a participanților este de 24 ani, ținând cont de faptul că până în 2016, participarea în cadrul programului era permisă tinerilor cu vârsta cuprinsă între 18-30 ani.

Circa 44% din participanți, pe tot parcursul programului, sunt femei. Participarea acestora variază în funcție de zonă, regiunea de Sud înregistrând cel mai mare nivel de implicare în rândul femeilor.

De asemenea, în jur de 19% din participanții la program, reprezintă tineri antreprenori din mediul rural. Numărul acestora este de 781 (datele segregate pe sexe nu sunt disponibile), ceea ce indică o necesitate de ameliorare a capacităților antreprenoriale în rândul acestora.

În ciuda profilului eterogen a participanților la cursurile de instruire (antreprenori și viitori antreprenori), nivelul înalt de participare indică latura accesibilă și practică a instruirilor, dar și insuficiența unei educații financiare în rândul antreprenorilor din mediul rural.

Cu toate acestea, în 2016, doar 12% din tinerii participanți erau dispuși să inițieze o afacere în următoarele 6 luni după instruire din următoarele motive: incertitudinea mediului economic din țară, nivelul

¹⁴ în baza datelor 2008-2014, publicate de către Departamentul de dezvoltare a IMM.

redus de cunoștințe în domeniul antreprenoriatului și managementului financiar, necesitatea de consultanță individuală pentru inițierea afacerii și acumularea experienței practice în domeniul dezvoltării afacerii.

Mai mult, 40% din tinerii participanți la instruire au răspuns că nu sunt încă în stare să elaboreze independent un plan de afaceri, indicând următoarele cauze: puține cunoștințe în domeniul antreprenorial, necesitatea cunoștințelor în domeniul managementului financiar, consultanță individuală și alte cursuri în domeniu.

În același timp, în baza datelor 2012-2016, observăm că instruirile au fost concentrate pe parcursul programului în mun. Chișinău(18), Edineț(13), Ungheni(11) și UTA Găgăuzia (7), în timp ce alte 11 raioane din țară nu au beneficiat deloc de instruirii (figura 3). În cele 4 regiuni menționate, instruirile s-au organizat în fiecare an, între 2012-2016.

Mai mult, se observa o corelație între regiunile selectate pentru instruirii și regiunile unde au fost create structuri de facilitare a antreprenoriatului (Incubatoare de Afaceri) de către sau în parteneriat cu ODIMM (ODIMM, IA Ștefan Vodă, IA Ceadâr-Lunga, IA Cimișlia, IA Nisporeni, IA Soroca, IA Leova, IA Rezina, IA Sângerei, IA Dubăsari, IA Cahul). Acest aspect scoate în evidență necesitatea diversificării regionale pentru a extinde impactul instruirilor, mai ales în zonele care nu dispun de alte structuri de facilitare ale antreprenoriatului.

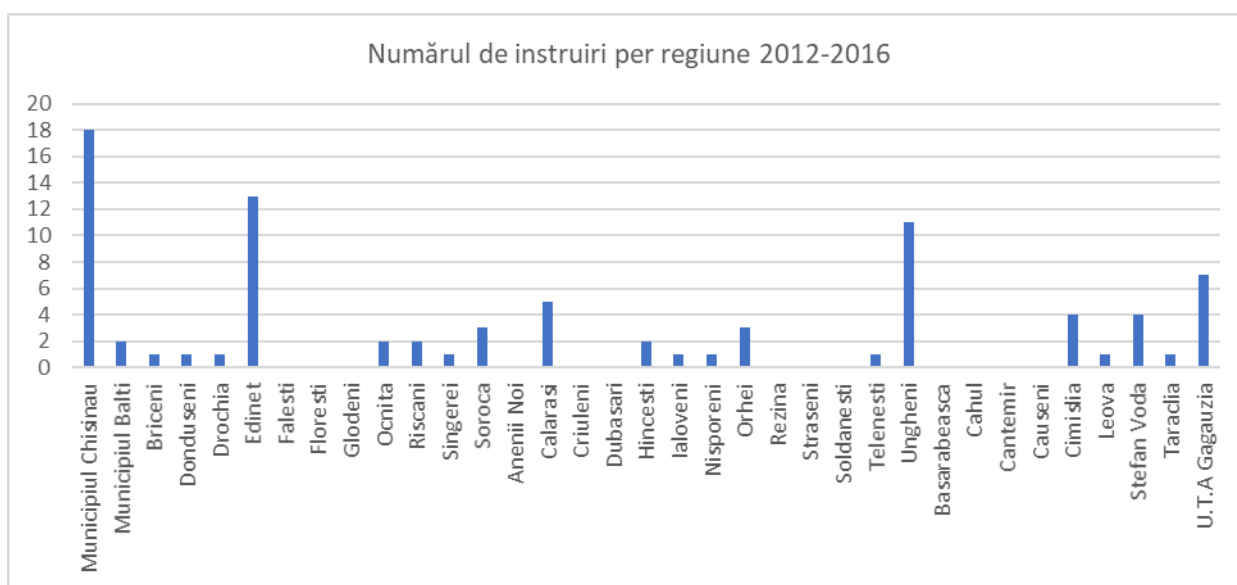

Figura 3. Sursa: Rapoartele de activitate anuale ODIMM

Raportul pe seama activităților efectuate în 2016 reflectă un declin în nivelul de implementare a planului de acțiuni. În ciuda faptului că bugetul alocat activităților a fost similar cu cel alocat în alți ani (cca. 500 KMDL), doar 36% a fost utilizat pentru realizarea activităților. Acest fapt, se datorează introducerii noilor acte normative, aferente achizițiilor publice, ce au împiedicat desfășurarea cursurilor de instruire, conform planului.

2.2.2. Rezultatele pe componenta 2

- 1678 sub-proiecte finanțate în toate raioanele țării, dintre care 1314 întreprinderi noi (78.3%) și 364 întreprinderi existente (21.7%). Numărul total de aplicații pentru finanțare nu este menționat în raport.
- 482.2 mln MDL acordați, dintre care 189.9 mln MDL reprezintă granturi.

Suma împrumuturilor acordate în cadrul PNAET reprezintă cca 6% din mijloacele Liniilor de Credit a Proiectelor Investiționale, finanțate din împrumuturile externe de stat¹⁵, începând cu perioada inițială de implementare (1996).

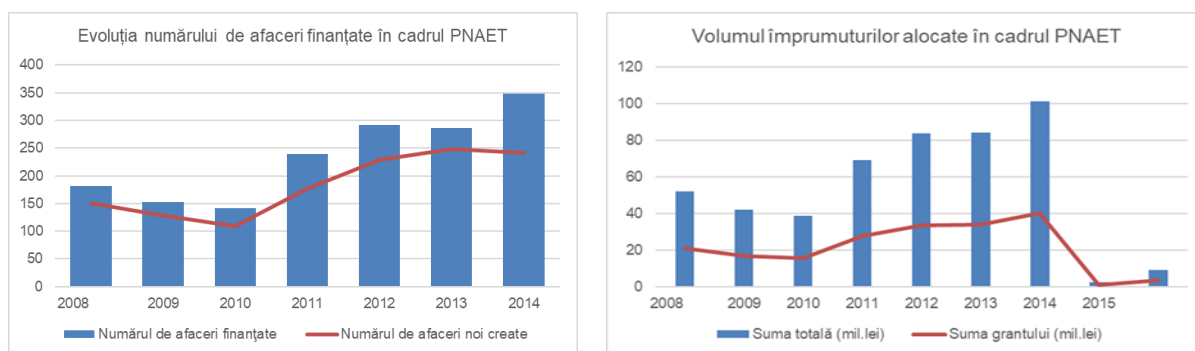

Figura 4. Sursa: Departamentul de dezvoltare IMM

- 287,000 MDL este media sumei contractate per proiect și indică faptul că majoritatea întreprinderilor au contractat suma maximă posibilă, în cadrul proiectului.
- 2400¹⁶ locuri de muncă create și menținute.

Pe parcursul anilor 2015-2016, se observă un declin important a rezultatelor din cauza introducerii noilor acte normative (aferele achizițiilor publice), crizei bancare și lipsei de finanțare.

Disparitățile identificate și alte constatări:

- 29.5% din antreprenorii ce au beneficiat de împrumuturi sunt femei. Știind că femeile (15-34 ani) constituie 48% din populația în mediul rural (2016), numărul redus de antreprenori în rândul acestora denota un potențial important nevalorificat. În timp ce tinerii sunt dezavantajați în mediul de afaceri, ținând cont de lipsa de experiență, femeile intra în sub-categoria persoanelor care suferă în mod deosebit pe acest segment din cauza unor stereotipuri și lipsei de credibilitate.
- 74.4% este proporția granturilor integral valorificate. Ponderea granturilor nevalorificate integral nu este neglijabilă și poate revela atât deficiențe în gradul de înțelegere a mecanismelor și condițiilor de acordare a grantului, dificultăți financiare aferente întreprinderii (întârzieri, incapacitate de rambursare, insuficiență de fonduri proprii) sau de piață (criza bancară din 2015 și ratele la dobândă în creștere, fenomenul migrației).

¹⁵ Conform notei informative a Raportului DLC din 2016, suma totală echiv. în MDL a acestora a fost de 8,628 mln MDL.

¹⁶ Date raportate de către beneficiarii finali, conform raportului DLC din 2016.

Știind ca ponderea proiectelor ce au pierdut dreptul la grant din întârzieri la plăți¹⁷ sau utilizarea contrar destinației reprezintă 1.7% din numărul total al proiectelor, reiese că cca 24% din numărul de împrumuturi acordate au fost utilizate parțial incorect (cheltuieli neeligibile) sau rambursate anticipat.

În timp ce deficiențele sistemice (migrație, criza bancară) și vulnerabilitatea întreprinderilor pe sectorul IMM poate explica rambursarea anticipată a creditelor, utilizarea incorectă a împrumuturilor scoate în evidență lipsa educației financiare în rândul tinerilor și necesitatea unei informări clare cu privire la condițiile de recuperare a grantului. Mai mult, existența unui mecanism rapid de adaptare la situația pieței poate îmbunătăți șansele de reușită a tinerilor antreprenori.

În Iunie 2016, ținând cont de majorarea considerabilă a ratei dobânzii pe sectorul bancar la începutul anului 2015 și până la sfârșitul 2016, condiționarea¹⁸ porțiunii de grant s-a majorat până la 30 de zile. Cu toate că aceasta inițiativă a fost una extrem de benefică pentru tineri în contextul crizei bancare, reacția implementatorilor privind ajustarea programului la condițiile de piață a fost una întârziată.

- 30.6 mln MDL (6% din suma alocată pe tot parcursul programului) reprezintă soldul sumei principale a împrumuturilor la 31.12.2016, la care nu a survenit termenul de rambursare. Ținând cont de faptul că cel mai mare volum de împrumuturi s-a acordat în 2014 (cca 101 mln MDL), acest indicator scoate în evidență termenul scurt al împrumuturilor din ultimii ani ai programului, fie din cauză că s-au finanțat proiecte mici, cu durată mică de recuperare a investițiilor, fie că în 2015, o parte din împrumuturi au fost rambursate anticipat. De asemenea, în procesul de selecție a proiectelor, exista riscul ca băncile să rețină proiectele cu recuperare rapidă a investițiilor și pe termen inferior la 5 ani, limitând astfel incertitudinea și riscurile asumate ce țin de evoluția pieței.

-85.55% din credite au fost repartizate în sectorul agricol, 9% în industrie și 5.44% pe sectorul de servicii. Acest indicator reflectă aplicarea condiției din cadrul Programului, care prevede că împrumuturile se vor acorda prioritar pentru finanțarea proiectelor investiționale de dezvoltare a producerii în zona rurală, ce vor contribui la sporirea exporturilor și/sau la substituirea importurilor. În acest context, Programul de Abilitare Economică a Tinerilor încurajează proiectele cu profil agricol în detrimentul altor sectoare, limitând astfel grupul țintă de beneficiari.

-11 IFP au participat la finanțare, însă 3 bănci au acoperit 90,4% din numărul proiectelor finanțate (Moldova Agroindbank, Moldincombank, FinComBank). Acest indicator trebuie analizat din trei perspective: prezența băncilor menționate în mediul rural, marja la dobândă și comisioanele bancare, cât și factorii determinanți în procesul de selecție a proiectelor.

Conform unui studiu efectuat de bancamea.md, băncile cu cele mai multe filiale și agenții în Moldova în 2012, erau: Moldindcombank (101), Victoriabank (97), Moldova Agroindbank (93) și Energbank (68). În contextul în care băncile Victoriabank și Energbank le revine 4,58% din proiectele finanțate, e interesant să analizăm și factorii secundari ce nu țin de proximitatea băncilor cu beneficiarii.

Cu toate că este dificil să facem o comparație în privința marjei la dobândă stabilită de bănci, în baza unei analize rapide de piață, se observă un decalaj între mărimea comisioanelor bancare propuse de

¹⁷ Rata creditelor neperformante nu a fost indicată însă ținând cont de indicatorul privind întârzierea la plăți, aceasta este neglijabilă.

¹⁸ Termenul prevăzut în caz de întârzieri de plăți la împrumut, pentru care, odată depășit, porțiunea de grant devine credit rambursabil cu dobândă.

bănci pentru împrumuturile din cadrul PNAET. Acestea concurează în special pe seama comisionului de examinare și comisionului de acordare. În cadrul MAIB, de exemplu, comisionul de examinare pentru credite investiționale RISP și FIDA este gratuit iar comisionul de acordare este în jur de 1% pentru aceste resurse versus 2% standard.

Un alt factor de influență implică exigențele specifice fiecărei bănci în procesul de selectare a dosarelor, profilul de risc și poziționarea acestora în finanțarea sectorului IMM. În timp ce un proces simplificat de acordarea a creditelor încurajează dezvoltarea sectorului IMM, e important să înțelegem dacă banca se axează în procesul de selecție inclusiv pe componenta de analiză sau preponderant pe componenta de gaj. Acest lucru este esențial în selectarea proiectelor viabile și evitarea falimentului în rândul beneficiarilor, din moment ce, în procesul de finanțare, IFP au rolul de a identifica eventuale neajunsuri în cadrul proiectelor, ce țin de solvabilitatea acestora. Ponderea creditelor neperformante sau rambursate anticipat în cadrul programului, până în anul 2015 (anterior crizei bancare), poate constitui un indicator în acest sens.

Numărul de împrumuturi nu este repartizat uniform, cea mai activă regiune fiind cea de Nord (58,65% din numărul total de sub-proiecte), urmată de regiunea Centru (24,82%) și regiunea Sud (16,53%). Cele mai multe împrumuturi au fost acordate în raioanele: Edineț, Râșcani, Briceni, Soroca, Șoldănești și Dondușeni.

Intuitiv, am deduce că numărul mic de credite în unele raioane, se datorează unei populații mici de tineri în acele regiuni. Cu toate acestea, după o analiză a datelor statistice, remarcăm ca nu există o corelație pozitivă între numărul de tineri eligibili la program și numărul de credite contractate de către aceștia. Dimpotrivă, raioanele unde numărul tinerilor este inferior față de alte regiuni, înregistrează cele mai multe inițiative de antreprenoriat în cadrul programului. Astfel, în cele 6 raioane menționate, 1 din 100 tineri a beneficiat de program, în calitate de antreprenor.

Acest lucru se poate explica prin existența unei rețele informale puternice în comunitățile reduse de tineri și prin efectul demonstrativ¹⁹/ de contagiare a spiritului de inițiativă. Impactul campaniilor de promovare a programelor și a numărului de instruiți în alte regiuni, mai populate, nu poate fi cuantificat din cauza lipsei de date per regiuni.

Un alt factor de impact sunt incubatoarele de afaceri prezente în mediul rural. În Moldova pot fi identificate 11 Incubatoare de Afaceri, majoritatea create în 2013, printre care se numără: ODIMM, IA Ștefan Vodă, IA Ceadâr-Lunga, IA Cimișlia, IA Nisporeni, IA Soroca, IA Leova, IA Rezina, IA Sângerei, IA Dubăsari, IA Cahul.

În cazul unor regiuni (Soroca, Rezina, Cimișlia, UTA Gagauzia), se observă o corelație între numărul creditelor contractate de către antreprenori în cadrul programului și prezența incubatoarelor în localitate.

---

¹⁹ Încurajarea altor tineri de a iniția o afacere, demonstrând, prin propriul exemplu, că se poate reuși în mediul de afaceri, cu efort și idei bine structurate.

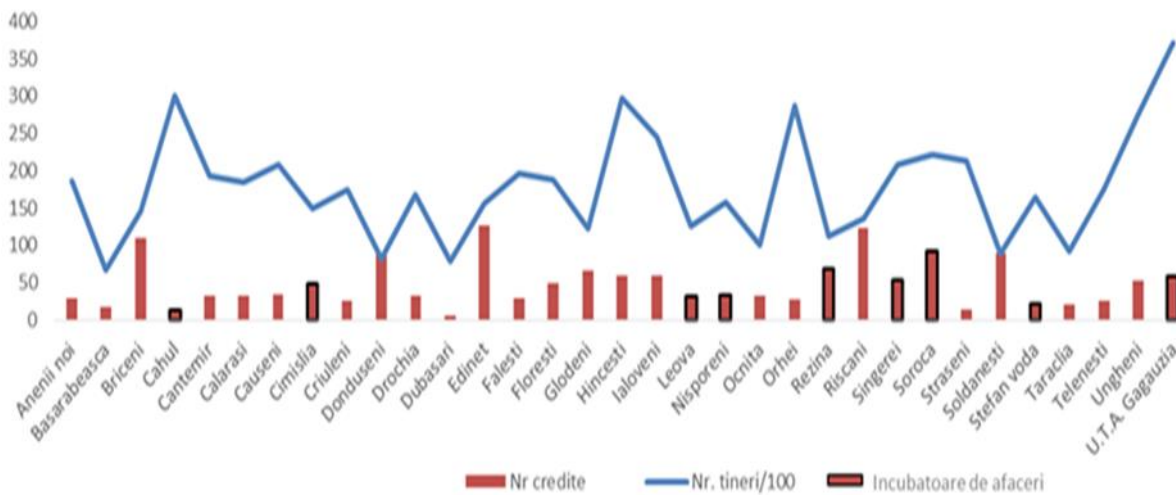

Figura 5. Corelația între numărul împrumuturilor contractate în 33 raioane și numărul tinerilor din aceste localități (sute tineri). Sursa: Statistica.md, Raport ODIMM.

De asemenea, se observă o corelație și între numărul de instruiți efectuați într-o regiune și numărul de împrumuturi acordate în acea regiune.

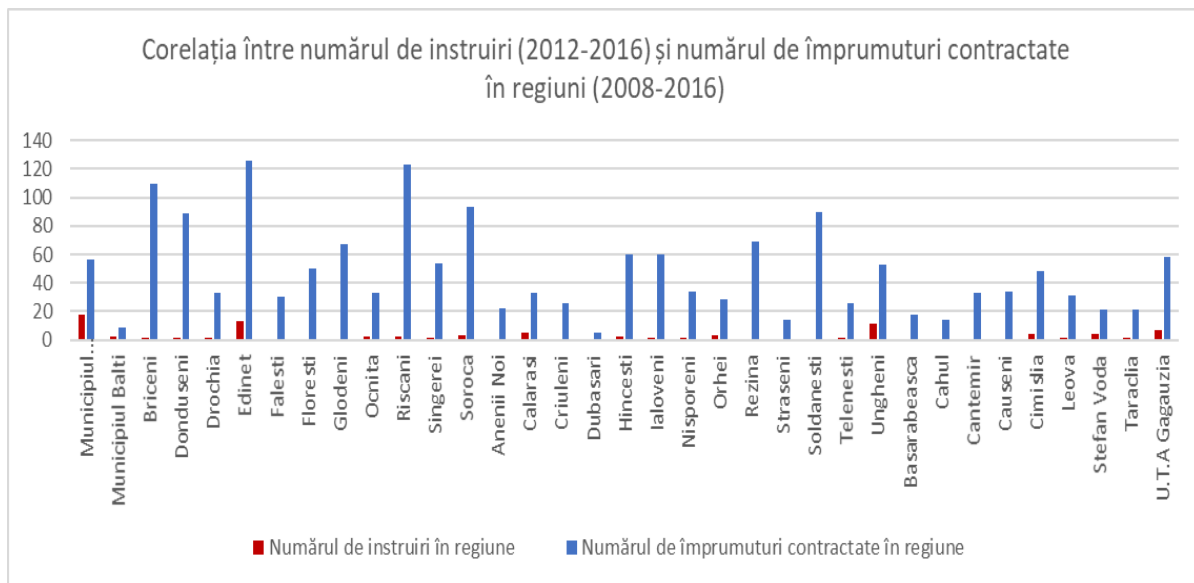

Figura 6. Sursa: Rapoartele de activitate ODIMM, Raportul DLC 2016

2.2.3. Rezultatele pe componenta 3

Monitorizarea post-finanțare de către DLC prin intermediul Instituțiilor Financiare Participante intermediare a conchis cu publicarea unui raport de 4 pagini pe marginea celor mai importanți indicatori de impact pentru perioada 2008-2016, în cadrul proiectului. În timp ce acesta vine cu precizări foarte utile de evaluare a proiectului, suntem de părere că colectarea și reflectarea următoarelor date ar contribui la monitorizarea calitativă a programului și la evaluarea impactului PNAET pe termen lung:

- Ponderea companiilor active din cele care au beneficiat de finanțare, la momentul analizei, ce indică impactul pe termen lung a proiectului în abilitarea tinerilor antreprenori;

- Ponderea totală și anuală a creditelor rambursate anticipat cât și a creditelor neperformante, ce reflectă eventuale deficiențe ale programului legate de calitatea dosarelor de credit, de structura finanțării sau de contextul macroeconomic;
- Durata medie a împrumuturilor, ce indică sfera în care au fost concentrate resursele și durata de recuperare a investițiilor;
- Rata medie a dobânzii, ce include marja băncilor, per an, pentru a cartă eventuale anomalii la acest capitol și pentru a evalua accesibilitatea resurselor;
- Vârsta medie a beneficiarilor, ce identifică generațiile care au fost impactate de program, pentru a sonda terenul de impact, cât și cel de acțiune în cadrul noilor programe de abilitare a tinerilor antreprenori.

Pe viitor, am sugera includerea acestor indicatori cât și crearea unei platforme de follow-up și feedback destinat beneficiarilor, care ar contribui la monitorizarea calitativă a programului și la evaluarea rezultatelor de impact.

3. Rezultatele PNAET în relație cu evoluția IMM pe sectorul agricol

Conform datelor statistice, în 2008, cca 5% din numărul total de IMM erau întreprinderi agricole (vs 15% în 2016). Această evoluție se poate datora unor stimulente economice importante pe acest sector, subvențiile pentru susținerea activităților agricole fiind un instrument central în intervențiile publice din Moldova.

Cu toate acestea, numărul net de IMM create anual pe sectorul agricol, în comparație cu numărul IMM create în cadrul PNAET pe sectorul agricol²⁰, denotă faptul că ”șansele de supraviețuire” a întreprinderilor mici și mijlocii în primii ani de activitate sunt mici. De asemenea, este dificil să cuantificăm impactul unui astfel de program pe sectorul de IMM agricole, în contextul în care sectorul beneficiază și de alte programe cu efect pe termen lung.

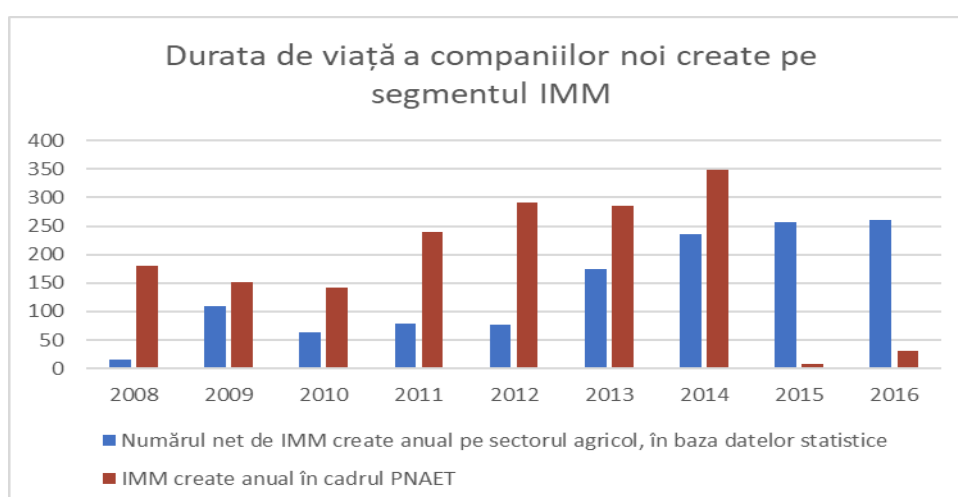

Figura 7. Sursa: Statistica.md

²⁰ Numărul întreprinderilor create anual a fost ajustat la repartizarea sub-împrumuturilor PNAET pe ramurile economiei (85.55% în agricultură) pentru a aproxima numărul de companii create anual, în cadrul PNAET, pe agricultură.

În același timp, remarcăm că evoluția locurilor de muncă pe segmentul IMM agricole este corelată negativ cu numărul de companii noi create sau finanțate în cadrul PNAET, însă pozitiv cu numărul net de IMM create pe segment (figura 8). Acest lucru se poate explica prin faptul că, în cadrul PNAET, se finanțează doar mijloacele fixe, ce au un impact asupra nivelului de tehnologizare pe segmentul IMM, iar acest lucru se poate traduce prin înlocuirea forței de muncă.

De asemenea, ținând cont că 58,65% din împrumuturi s-au acordat în regiunea Nord, observăm în baza figurai 9, că nu există o corelație puternică între numărul de companii finanțate în cadrul PNAET în regiunea Nord și numărul net de IMM create anual în aceeași regiune.

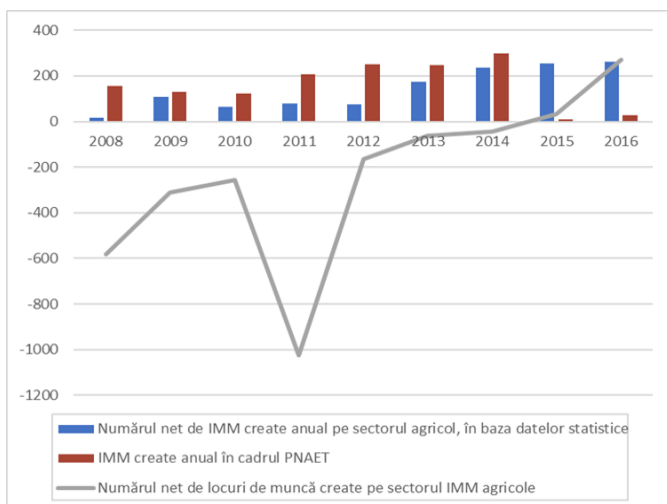

Figura 8. Sursa: Statistica.md

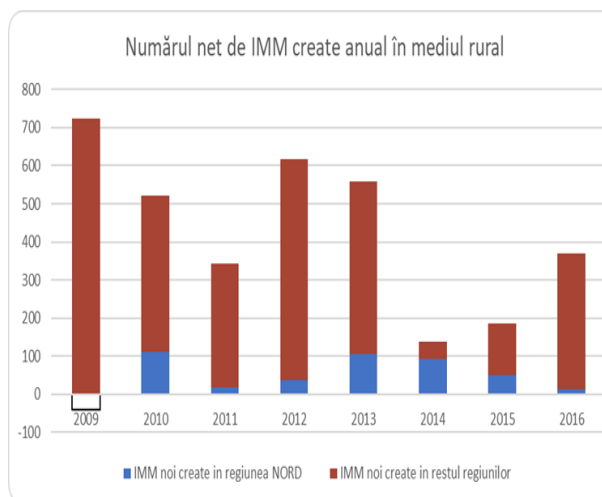

Figura 9. Sursa: Statistica.md

La nivel global, numărul tinerilor cu statut profesional de "patron" sau "membru de cooperativă" înregistrează un regres, de la 2400 tineri în 2008, la cca 1000 tineri în 2016. Numărul de tineri ce "lucrează pe cont propriu" între 2008-2016 a înregistrat o creștere lejeră, de la 88 mii la 101 mii (figura 1), reflectată și în evoluția tinerilor din ocuparea informală (+5%).

În același timp, nu se remarcă o îmbunătățire în situația tinerilor inactivi, ținând cont de perioada îndelungată a programului, de grupul țintă restrâns cât și de capacitatea redusă a programului de a genera locuri de muncă.

CONCLUZII

PNAET a scos în evidență pe parcursul programului, existența unei rețele de 1678 tineri antreprenori cu afaceri înregistrate în mediul rural și de cca 4300 tineri care își doresc să-și mărească șansele de reușită în acest domeniu. Cu toate că impactul măsurilor nu poate fi estimat în lipsa unor indicatori pe termen lung și a unor date statistice segregate, acest program reprezintă un pas important în sporirea șanselor de incluziune a tinerilor în mediul de afaceri cât și în valorificarea acestui potențial în dezvoltarea economiei.

Implicarea activă a organizației ODIMM, a DLC și a altor instituții ce au participat la implementarea programului, reflectă eforturile autorităților de a contribui la abilitarea tinerilor antreprenori în mediul de afaceri. Sunt notabile eforturile acestor instituții, pe următoarele dimensiuni:

- Organizarea instruirilor în ciuda circumstanțelor precare și a situației de criză (2015);
- Elaborarea recomandărilor în cadrul raportului de activitate anual din 2015;
- Monitorizarea participării la program a femeilor;
- Sondarea opiniilor cu privire la instruire în baza chestionarelor;
- Dezvoltarea unui program de înregistrare online ce facilitează înscrierile la instruire;
- Extindere grupului de vârstă a beneficiarilor;
- Elaborarea unor instrumente de garantare pentru facilitarea accesului la finanțare a tinerilor;
- Ameliorarea condițiilor de obținere a grantului prin extinderea termenului de întârzieri la plăți;
- Raportarea detaliată, în ciuda lipsei unui plan de acțiuni și de monitorizare transparent.

Cu toate acestea, analiza detaliată a procesului de implementare a programului, scoate în relief următoarele aspecte ce pot fi îmbunătățite:

- Caracterul limitat al instrumentelor în atingerea scopului propus. Scopul programului este de a abilita tinerii antreprenori în mediul de afaceri, însă planul de acțiuni se referă doar la tinerii din mediul rural, finanțarea - doar la echipamentele noi, cu prioritate pentru afacerile din sectorul de producere. Chiar dacă încurajarea tinerilor din mediul rural, în sectorul de producere, face parte din strategie, lipsa stimulentele pentru ceilalți tineri antreprenori constituie o lacună în vederea atingerii scopului propus.
- Absența unui plan de acțiuni²¹ bine definit, cu indicatori pe termen lung și scurt, precum și lipsa unui proces anual de evaluare intermediară, în baza indicatorilor stabiliți.
- Necesitatea unei diversificări regionale a instruirilor (în baza datelor din 2012-2016);
- Absența unui serviciu de consultanță de proximitate;

---

²¹ În forma definită prin Hotărârea Nr. 664 din 03.06.2008.

- Insuficiența numărului de instruiți, cât și lipsa unei baze în educația financiară (40% din tinerii participanți la instruire au răspuns că nu sunt încă în stare să elaboreze independent un plan de afaceri);
- Lipsa unui mecanism rapid de adaptare a condițiilor de creditare la contextul de piață (ajustarea tardivă a termenului de întârzieri la plăți);
- Absența unui sistem de monitorizare a calității dosarelor de credit;
- Lipsa monitorizării post-creditare a beneficiarilor pentru a evalua impactul programului pe termen lung, cât și a instrumentelor intermediare de evaluare (cf. 3.2.3);
- Formatul instruirilor și programului de finanțare, încurajează inițiativele tinerilor preponderent pe sectorul agricol;

De asemenea, observăm următoarele corelații, ce pot fi utilizate cu precauție la ajustarea cadrului de acțiune:

- Efectul de contagiare are un impact semnificativ în promovarea programului PNAET, fapt demonstrat prin densitatea mare de tineri antreprenori în orașele mici, ce au făcut apel la împrumuturi;
- Finanțarea echipamentelor și utilajelor, în cadrul PNAET, are un impact asupra nivelului de tehnologizare în mediul rural și poate contribui la suprimarea locurilor de muncă;
- În cazul unor regiuni (Soroca, Rezina, Cimișlia, UTA Gagauzia), se observă o corelație importantă între numărul creditelor contractate de către antreprenori în cadrul programului și prezența incubatoarelor în localitate.

Cu excepția unor elemente ce țin de vârsta beneficiarilor și condiționarea grantului, PNAET nu a suferit modificări considerabile de conținut pe parcursul a 9 ani, ce țin de extinderea grupului de beneficiari la mediul urban sau de promovarea altor activități de antreprenariat, decât cele stabilite inițial. Evoluția rapidă a contextului socio-economic și emergența unor noi oportunități și provocări pentru tineri trebuie integrate pentru a asigura relevanța programului pe termen lung.

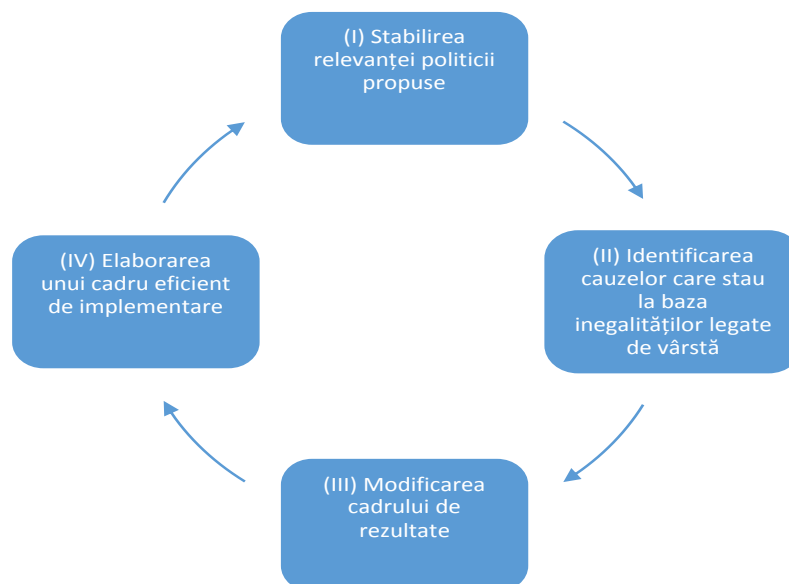
În următorul capitol vom analiza discrepanțele dintre necesitățile tinerilor și acțiunile promovate în cadrul programului. Această analiză va servi drept bază pentru a identifica cauzele structurale ale discrepanțelor și pentru a propune măsuri de ajustare a cadrului de acțiune, ce pot servi drept reper pentru o altă ediție PNAET sau programe similare.

II. ANALIZA RELEVANȚEI PNAET ÎN RAPORT CU NECESITĂȚILE TINERILOR ANTREPRENORI

1. Metodologie

Sectorul de Tineret este un domeniu intersectorial, ceea ce determină necesitatea unei abordări comprehensive a politicilor publice, bazate pe evidență, în scopul de a reflecta cât mai eficient prioritățile tinerilor în politicile sectoriale. În acest context, este necesară existența unui document de planificare strategică care abordează problemele sectorului de tineret.

Astfel, Consiliul Național al Tineretului din Moldova, împreună cu Ministerul Tineretului și Sportului, cu suportul financiar al Fondului Națiunilor Unite pentru Populație, au elaborat o Metodologie de Integrare a Priorităților Tinerilor în Politicile Publice Sectoriale (Youth Mainstreaming Methodology). Această metodă presupune urmărirea pas cu pas a întregului proces de elaborare a politicilor. Integrarea perspectivei de vârstă în procesul de elaborare a politicilor publice se referă, în principal, la patru etape cruciale, prezentate în figura de mai jos:

Astfel, în acest capitol, vom utiliza metodologia de Mainstreaming pentru a conchide pe marginea relevanței Programului de Abilitare a Tinerilor.

2. Analiza relevanței PNAET

În urma unei analize exhaustive a componentelor și rezultatelor din cadrul Programului de Abilitare Economică a Tinerilor, cât și a impactului global, am constatat un șir de bariere și inegalități care împiedică tinerii să se dezvolte în mediul de afaceri. Astfel, venim cu următoarele concluzii și recomandări:

C1. Doar tinerii ce dispun de un aport propriu inițial important au acces la credit.

În mediul de afaceri, există decalaje importante între tineri și alte grupuri de vârstă pe 3 componente: nivelul de experiență în antreprenariat, mărimea capitalului propriu disponibil și puterea de negociere cu instituțiile financiare (ce rezultă din primele două).

Nivelul de experiență în antreprenoriat: În mod implicit, tinerii dispun de un nivel de experiență redus în mediul de afaceri. Acest aspect contribuie la clasificarea afacerilor inițiate de tinerii antreprenori - într-o categorie de risc mai importantă din perspectiva partenerilor bancari. Prin urmare, tinerii se vad obligați să aducă garanții suplimentare sau un aport propriu important pentru a compensa lipsa de experiență.

Mărimea capitalului propriu: Accesul tinerilor la credit în cadrul PNAET este condiționat de garantarea împrumutului cu gaj și de aportul contribuției proprii în capital (min. 10% din suma).

În timp ce tinerii antreprenori pot folosi echipamentul și utilajele agricole procurate din împrumut sub formă de gaj, coeficientul de gaj a echipamentelor este de regula mic, iar partenerii bancari solicita aditional alte forme de gaj și chiar substituirea gajului insuficient, învechit sau deteriorat.

Garanția financiară emisă prin intermediul Fondului de Stat de Garantare a Creditelor (aflat în gestiunea ODIMM), pentru IMM gestionate de tinerii antreprenori (18-35 ani), reprezintă o soluție eficientă în acest sens. Cu toate acestea, analiza portofoliului de garantare în 2016²², reflectă 89 garanții financiare active destinate tinerilor antreprenori. De asemenea, în 2016, au fost emise doar 12 garanții pe toate categoriile de beneficiari, ce indică un grad mic de utilizare al acestui instrument de către tinerii antreprenori. Mai mult, structura portofoliului arată că în procesul de analiză a dosarelor pentru emiterea garanțiilor, sunt favorizate întreprinderile active (care activează pe piață mai mult de 12 luni).

Pe de altă parte, băncile evaluează riscurile de credit de sine stătător, conform normelor legislative. Acest lucru împiedică fixarea unui plafon maxim cu privire la aportul în capital solicitat de la tinerii antreprenori. Ponderea acestuia ține de puterea de negociere a tinerilor cât și de profilul de risc al băncii.

În urma unei scurte analize de piață, constatăm ca unele bănci partenere au majorat plafonul minim chiar și în ofertele inițiale de la 10% la 30%²³, ceea ce ne face să credem că aportul inițial solicitat în cadrul PNAET este cu mult peste 10%.

Cu toate că grantul nerambursabil, fără dobândă și care nu cere acoperirea cu gaj, reprezintă un avantaj important în cadrul împrumuturilor PNAET, acest lucru nu dispensează de la necesitatea de a poseda un capital inițial propriu important, știind ca grantul este debursat după evaluarea cheltuielilor eligibile.

Mai mult, ținând cont de faptul că, în cadrul PNAET, pot fi finanțate doar utilajele noi, capitalul necesar tinerilor antreprenori pentru demararea unei afaceri se poate avari mai mare decât în cazul procurării unor echipamente la mana a doua.

Astfel, pentru accesul la credit și dezvoltarea unei afaceri, un tânăr antreprenor trebuie să dețină în primul an suficiente resurse pentru: contribuția proprie (în jur de 30%-40% din suma împrumutului investițional), gajare (în funcție de coeficientul de gaj stabilit de banca), taxa de înregistrare a gajului, asigurarea echipamentului, comisionul de acordare (cca 1%) și dobânda anuală.

---

²² <http://odimm.md/files/rapoarte/Raport%20FGC%202016.pdf>

²³ <https://www.victoriabank.md/uploads/default/0001/01/41cb988abecaedba3257defc305ca2af76a7200.pdf>

În acest context, tinerii pot fi tentați să folosească resursele creditului pentru acoperirea altor costuri, fapt confirmat prin rata înaltă a granturilor parțial nevalorificate (cheltuieli neeligibile). Menționăm că mijloacele circulante, costurile fixe și achiziția/arenda pământului nu sunt eligibile pentru finanțare în cadrul programului.

Mărimea capitalului inițial la dezvoltarea unei afacerii este un aspect sensibil mai ales în contextul rural, unde nivelul de sărăcie este de 7,5 ori mai mare decât în cel urban iar valoarea imobilelor și altor proprietăți, ce pot servi drept gaj, se poate averti insuficientă.

R1. Accesul tinerilor la credit poate fi facilitat prin următoarele acțiuni:

- Promovarea garanției FGC de către partenerii bancari în cadrul PNAET, condiție introdusă sub formă de clauză în acordurile de colaborare cu IFP;
- Includerea echipamentului de mână a doua ca tip de finanțare eligibil în cadrul programului;
- Diversificarea surselor de finanțare a programului și extinderea programului de finanțare la alte tipuri de cheltuieli (aferele mijloacelor circulante, costuri fixe etc).

C2. În timp ce activitățile în pomicultura și viticultura sunt eligibile pentru finanțare în cadrul programului, tinerii dispun de max. 7 ani pentru a rambursa creditul (perioada de grație inclusiv)

Mărimea soldului tuturor împrumuturilor la situația 31.12.2016, indica că, în mare parte, creditele sunt contractate pe un termen inferior comparativ cu termenul maxim stabilit.

Acest aspect indică concentrarea beneficiarilor pe segmentul culturilor anuale, care este o piață competitivă, mai puțin sustenabilă însă cu recuperare rapidă a investițiilor. Pe segmentul culturilor perene, recuperarea investițiilor se face începând cu al 7-lea (prune, mere, migdal) până la al 11-lea an (alun). Din acest motiv, doar companiile existente, cu investiții inițiale, au avut acces la finanțare pe acest segment.

În acest context, comparativ cu alte produse existente pe piață, termenul creditului din cadrul PNAET limitează posibilitățile de investiții. De exemplu, în cadrul fondului Internațional de Dezvoltare Agricolă gestionate și finanțate de Directoratul liniei de Credit (DLC-FIDA-PRA), se acorda împrumuturi IMM din zonele rurale, cu profil agricol, pe un termen 5 ani însă pentru activități orientate în pomicultură și viticultură - 15 ani. Similar, perioada de grație este în jur de 2 ani, însă perioada de grație pentru activități orientate în pomicultură și viticultură - 5 ani.

R2. Extinderea perioadei de grație până la 5 ani și a termenului la împrumuturi până la 15 ani, pentru activități orientate în pomicultură și viticultură, ar permite tinerilor antreprenori să beneficieze de resursele de finanțare PNAET pe acest segment. În același timp, extinderea perioadei de garantare a garanției ODIMM (până la 5 ani, la moment) pentru activități orientate în pomicultură și viticultură, ar facilita accesibilitatea la fonduri în acest sens.

C3. Șansele mici de reușită în rândul IMM, amplificate de lipsa de experiență a tinerilor antreprenori și lipsa unui serviciu de acompaniere de proximitate, defavorizează dezvoltarea durabilă a acestora și lasă loc liber cazurilor speculative.

La capitolul 3.3, am constatat că ”șansele de supraviețuire” a IMM pe segmentul agricol, în primii ani de activitate, sunt mici. În cadrul unui interviu publicat în 2010, reprezentanții ODIMM au indicat că anume lipsa abilităților antreprenoriale face, în mare parte, ca 3 din 5 companii să falimenteze în primii ani de activitate.

Totodată, 40% din tinerii participanți la instruire în 2016 au răspuns că nu sunt încă în stare să elaboreze independent un plan de afaceri, indicând puține cunoștințe în domeniul antreprenorial și necesitatea unei consultanțe individuale.

Susținerea antreprenorilor în primii ani de activitate este o etapă a programului ce rămâne în umbra, în lipsa unor indicatori cu privire la frecvența consultațiilor în rândul întreprinderilor finanțate în cadrul PNAET, cât și la efectuarea unor ședințe de follow-up în regiuni.

Mai mult, conform raportului ODIMM 2015, consultațiile cu tinerii antreprenori au loc în cadrul Centrului de consultanță și asistență în afaceri ODIMM din Chișinău: la oficiu, la telefon și prin email. În acest context, lipsa proximității și a unei legături directe cu tinerii antreprenori poate reprezenta un obstacol în asigurarea unui serviciu de acompaniere accesibil și calitativ.

De asemenea, în contextul în care împrumutul se poate contracta pe minimum 2 ani, cu recuperarea grantului, lipsa de monitorizare din partea băncilor după expirarea creditului cât și cea a implementatorilor PNAET, poate lăsa cale liberă unor scheme speculative, fără impact asupra dezvoltării sectorului IMM.

Un aspect ce cere vigilență în acest caz este metoda și calitatea de evaluare a dosarelor de credit și anume, dacă împrumuturile sunt oferite de către bănci doar în bază de gaj (garanții suficiente) sau și în baza unei analize realiste a planului de afaceri. Competitivitatea pe sectorul bancar poate duce la dezvoltarea unor practici riscante, atât în defavoarea beneficiarilor de credit, cât și în defavoarea economiei, per ansamblu.

R3. Elaborarea unui mecanism de acompaniere și monitorizare a întreprinderilor finanțate în cadrul programului PNAET, ar mari șansele de succes în rândul tinerilor antreprenori și ar asigura direcționarea resurselor doar către tinerii cu proiecte bine puse la punct și de impact asupra sectorului.

Inițiativele de promovare a antreprenoriatului în rândul tinerilor trebuie să fie orientate către beneficiarii cu valorile, competențele și strategiile potrivite, pentru a maximiza rezultatele investiției publice. Utilizarea Incubatoarelor de afaceri ca centre de consultanță și monitorizare de proximitate, ar constitui un progres în acest sens.

C4. PNAET se adresează doar tinerilor antreprenori din mediul rural, în special celor ce doresc să creeze o afacere pe sectorul agricol. Ceilalți tineri antreprenori sunt excluși din Programul de Abilitare a Tinerilor.

În timp ce scopul programului este clar stipulat în Hotărârea Nr. 664 din 03.06.2008, și anume: ”promovarea și facilitarea implicării tinerilor din Republica Moldova în activitatea antreprenorială”, programul PNAET prevede un plan de acțiuni doar pentru tinerii din mediu rural. Știind că peste 45% din tineri sunt stabiliți în mediul urban, această lacună împiedică atingerea obiectivului stabilit.

Mai mult, PNAET încurajează indirect proiectele cu profil agricol în detrimentul altor sectoare, limitând astfel domeniile în care tinerii antreprenori ar putea să beneficieze de program.

În 2016, doar 6,6% din IMM erau concentrate pe sectorul agricol, majoritatea din acestea fiind companii mici. În același timp, chiar dacă cel mai mare profit în rândul IMM se afișează în sectorul comerțului cu ridicata și cu amănuntul (1190 mln MDL) și în sectorul agricol (909 mln MDL), în termeni de rentabilitate financiară (profitul raportat la capital propriu), aceste sectoare nu sunt printre cele mai rentabile, oscilând în jur de 10%.

Printre cele mai rentabile segmente IMM, unde profitul în 2016 depășește 130 mln MDL, sunt: activitățile de servicii în tehnologia informației (42%), activitățile profesionale, științifice și tehnice (37%) și fabricarea articolelor de îmbrăcăminte (31%).

Mai mult, migrația masivă din mediul rural - 13% din totalul capitalului uman de la sate (33,3% din populația economic activă din mediul rural) în ultimii ani, salariile mici pe acest sector și gradul înalt de ocupare informală, indică lipsa unui sistem sustenabil ce ar asigura integrarea tinerilor în forța de muncă rurală.

În absența unui stimul eficient și rapid, de incluziune a tinerilor din mediul rural pe piața muncii, programele de abilitare și politicile pentru tinerii din mediul rural își vor pierde orice putere de impact, din lipsa beneficiarilor.

R4. Încurajarea antreprenorialului în rândul tinerilor pe nișe inovative și rentabile în agricultură, precum și în alte sectoare, poate pune bazele unui program eficient și mai vast de abilitare economică a tinerilor. În timp ce modelul actual al PNAET a fost un pas înainte în abilitarea tinerilor din mediul rural în domeniul antreprenoriatului acum nouă ani, rezultatele obținute, și anumite instruirea a 4300 de tineri în afaceri, pot constitui baza unui nou program de finanțare, cu accent pe inovație și practici ecologice, tinerii fiind categoria de populație ce se acomodează cel mai rapid la noi idei și tehnologii.

Granturile pentru inovație și management ecologic în agricultura ar reprezenta o componentă cheie în cadrul unui astfel de program. Acestea ar încuraja orientarea tinerilor către o nișă rentabilă, cu potențial la export, cât și dezvoltarea unor practici durabile în agricultură.

De asemenea, în contextul revoluției tehnologice actuale, consideram oportun de a diversifica sursa fondurilor din cadrul programului și de a încuraja inițiativele tinerilor antreprenori (inclusiv din mediul urban) pe sectorul Tehnologiilor informaționale.

Tehnologiile existente din domeniu, cât și emergenta unor noi instrumente tehnologice (Blockchain, AI etc), stau la baza a numeroase start-upuri în toată lumea și au un potențial ilimitat de dezvoltare.

Finanțarea antreprenorilor de pe acest sector ar contribui semnificativ la majorarea numărului de tineri antreprenori în țară, cât și la dezvoltarea unui sector cu potențial de creștere ilimitat. Următoarele aspecte reprezintă doar câteva argumente în acest sens:

- În timp ce cca 55% de tineri sunt stabiliți în mediul rural, accesul răspândit la internet pe tot teritoriul țării cât și prezența unui număr în creștere de incubatoare IT în zonele urbane, sunt un mediu propice de dezvoltare a antreprenoriatului pe acest segment.

De asemenea, instruirile pot avea loc în mediul online și pot economisi costuri logistice.

- Moldova dispune de o rețea internet cu o viteză net superioară mediei în țările dezvoltate. Acest factor poate constitui un avantaj competitiv pentru startup-urile din Moldova.

- Salariile medii în domeniul IT sunt cele mai înalte, comparative cu alte sectoare. Acesta este un aspect vital în descurajarea fluxului migratoriu de tineri, știind că migrația persoanelor tinere (25-34 de ani) este în creștere.

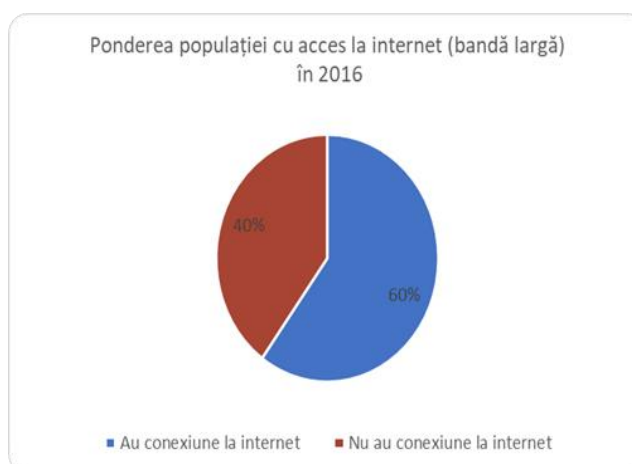
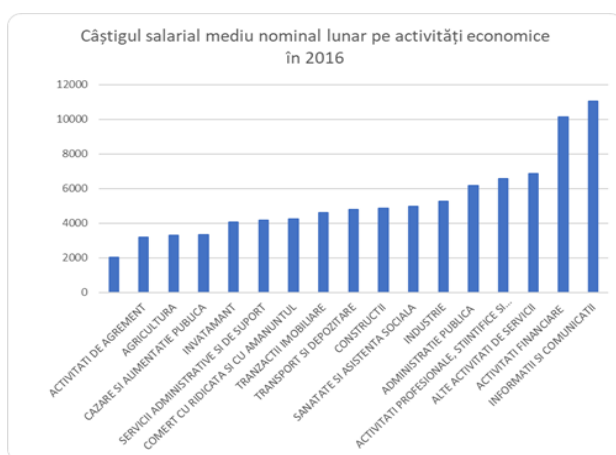

Figura 10. Sursa: Statistica.md

- Costurile inițiale de creare a unei afaceri sunt relativ mici pe acest sector, ținând cont de natura produselor informaționale de a fi reproduse în masă, fără costuri adiționale.

-Prezența unei rețele de tineri cu competențe antreprenoriale dezvoltate în cadrul PNAET 2008-2017 (ținând cont de faptul că până în 2016, programul a instruit tineri de până la 30, iar vârsta medie a participanților este de 24 ani, deducem că o bună parte din tinerii ce au beneficiat de aceste cursuri au sub 33 de ani la momentul respectiv).

Elaborarea unui program de instruire în IT pentru tinerii din mediul rural și finanțarea antreprenorilor pe acest segment, poate contribui semnificativ la diminuarea ratei tinerilor NEET. Dezvoltarea incubatoarelor de afaceri în mediul rural, pot servi drept infrastructura pentru crearea unor academii în IT, aproape de tineri. Mai mult, ținând cont de accesibilitatea domeniului în rândul tinerilor sub 18 ani, instruirile se pot adresa unui număr mai mare de beneficiari din mediul rural.

Stimulentul fiscal actual pentru Parcurile IT (impozitul unic 7%), reprezintă un avantaj important pe acest sector, însă nu neapărat pentru tinerii antreprenori din moment ce se referă doar la parcurile IT, iar zonele rurale și activitatea pe domeniul IT în alte regiuni, nu beneficiază de acest impuls.

C5. Tinerii nu dispun de o educație antreprenorială și financiară în școli, ce i-ar predispune către o cultură de inițiativă și abilitare în mediul de afaceri.

Conform datelor publicate de către Departamentul de dezvoltare IMM, în medie, la un curs de instruire, au participat 27 de tineri. În baza datelor publicate în 2014, frecvența instruirilor este în medie de 2 instruirii/an/localitate. Totodată, în 2016, doar 12% din tinerii participanți la instruire erau dispuși să inițieze o afacere în următoarele 6 luni după instruire, unul din motive fiind nivelul redus de cunoștințe în domeniul antreprenoriatului și managementului financiar.

Datele statistice arată că în rândul tinerilor tinerilor inactivi, 69% nu au studii superioare, medii de specialitate sau secundare profesionale. În același timp, tinerii care nu sunt implicați într-un program de educație, de formare și nici nu au un loc de munca reprezintă 28% din tinerii (15-29 ani) în 2016. Conform unui studiu sociologic efectuat în 2017²⁴, printre tinerii NEET, o buna parte consideră că educația nu mai reprezintă o valoare și nu garantează o inserție de succes pe piața muncii. În rândul tinerilor femei, renunțarea la educație are loc în situații particulare, cum ar fi căsătoria sau apariția unui copil.

R5. Dezvoltarea unor competente interpersonale și financiare în rândul copiilor și adolescenților în școli, ar contribui la promovarea unei mentalități și culturi antreprenoriale de la o vârstă fragedă.

Mai exact, introducerea unui program care le-ar permite să-și transforme ideile creative într-un business plan, îi poate încuraja să-și descopere talentele, să-și dezvolte competențele antreprenoriale și să-i predisună către o cultură de inițiativă și abilitare în mediul de afaceri. În acest context, extinderea instruirilor pentru grupurile de vârstă 15-18 ani, în cadrul PNAET, ar reprezenta o măsură pe termen lung de abilitare economică a tinerilor.

Activitățile ar putea include:

- Organizarea unor școli de vară în rândul tinerilor de 15-18 ani, pentru a-i instrui în domeniul antreprenoriatului;
- Promovarea istoriilor de succes a tinerilor în afaceri pentru a seta un exemplu și a încuraja alți tineri să preia inițiativa.
- Introducerea unor ore practice de antreprenoriat în cadrul educației formale, prin care tinerii să-și pună la încercare abilitățile în crearea unui plan business și a unui studiu de piață;

C6. Lipsa condițiilor ce ar permite femeilor sa concilieze responsabilitățile familiale și creșterea copiilor cu cariera profesională este un obstacol în abilitarea tinerelor în mediul de afaceri

Conform datelor statistice publicate de către ODIMM, cu privire la prezența în cadrul instruirilor în antreprenoriat din cadrul PNAET, femeile dau dovadă de o implicare și de un interes sporit în domeniul afacerilor (44% din participanți).

Cu toate acestea, doar 29.5% din antreprenorii ce au făcut apel la credite în cadrul PNAET, sunt femei. În timp ce acest contrast poate reflecta și o aversiune față de risc în rândul femeilor, statistica pe țară, arată că cca 18% din tinerii inactivi sunt femei, absorbite de lucrul casnic.

R7. Disponibilitatea cursurilor online, crearea unui serviciu de asistență a mamelor cu copii pe durata instruirilor (supravegherea copiilor în timpul instruirii, pregătirea unui curs de instruire pentru

---

²⁴ Incluziunea tinerilor aflați în afara sistemului de educație, formare și ocupație profesională, de M. Crișmaru, O. Gagauz, M. Buciuceanu-Vrabie.

cei mici, în paralel cu cursurile mamelor etc), elaborarea unor instruirii dedicate femeilor, ce le-ar ajuta să-și gestioneze timpul în gospodărie și să îmbine aceste responsabilități cu activitatea de antreprenor, precum și promovarea istoriilor de succes în rândul femeilor, ar contribui semnificativ la încurajarea și abilitarea femeilor inactive în inițierea unei afaceri.

C8. Tinerii nu dispun în cadrul instruirilor de informația necesară ce ține de contextul de piață, reguli de joc, metode inovative de producere, ce i-ar orienta către nișe sau sectoare rentabile și mai competitive

Asimetria informației în rândul tinerilor cu privire la realitatea pieței agricole (situații de monopol, strategii de cumpărare/vânzare, gestionarea riscurilor, reguli de joc), poate contribui la dezvoltarea unor proiecte utopice și la descurajarea inițiativelor în rândul tinerilor antreprenori.

Cu toate că actorii experimentați pe piață au un avantaj semnificativ în termen de experiență, capital, cotă de piață, economii de scară și rețea de parteneri, aceștia nu dispun de o flexibilitate mare în modificarea proceselor de producere și transferul activității pe noi ramuri rentabile. Aceste aspecte pot constitui o oportunitate pentru tinerii antreprenori, care sunt mai receptivi la noile tehnologii și tendințe în afaceri.

Conform raportului ODIMM din 2015, instruirile în cadrul PNAET au fost efectuate pe următoarele module: Înregistrare afacerii, Managementul afacerii, Planificarea afacerii, Managementul financiar, Contabilitatea întreprinderii, Marketing și vânzări și Managementul resurselor umane.

În timp ce aceste instruirii sunt utile și practice la dezvoltarea afacerii, ele nu oferă informație participanților cu privire la cele mai rentabile nișe în agricultura, metode inovative de producere, condiții de piață, oportunități (DCFTA), export și bariere la intrare.

Mai mult, nu există o diferențiere între programele destinate tinerilor antreprenori și programele destinate tinerilor ce doresc, însă nu au inițiat încă o afacere. Introducerea unor noi module ce răspund la condițiile actuale a pieței, ar trezi interesul mai multor tineri și ar spori eficiența cât și șansa de reușită a noilor afaceri.

R8. Extinderea modulelor de instruire în domenii ce reflectă tendințele actuale ale pieței și oportunitățile pentru tinerii antreprenori: export (DCFTA), metode inovative de producere, gestiunea ecologică (obținerea certificatelor, standarde), jucătorii pe piață și situațiile de monopol, gestiunea riscurilor etc. Calitatea instruirilor cât și prezența unor mentori cu experiență în afaceri, pe domeniul agricol (antreprenori de succes și manageri), este esențială pentru a asigura succesul instruirilor.

C9. Tinerii nu sunt bine informați de condițiile și oportunitățile din cadrul PNAET

Raportul din 2016 elaborat de către DLC indică ca o pătrime din granturi nu au fost valorificate integral. Acest indicator poate avea la bază, printre altele, lipsa unor informații detaliate cu privire la condițiile de recuperare a grantului și la lista de cheltuieli eligibile. Diseminarea într-un mod clar a acestei infor-

mații, cât și cu privire la oportunitățile de garantare (garanții ODIMM), evenimente și instruiți, ar contribui la încurajarea inițiativelor de antreprenoriat în transparență și valorificarea optima a împrumuturilor în rândul tinerilor antreprenori.

R9. Accesul tinerilor la informație în mediul online, la un clic distanță, cu privire la toate condițiile și oportunitățile în cadrul programului. Crearea unei platforme dedicate programelor în susținerea tinerilor antreprenori, care conține toată informația aferentă programelor, condițiilor de obținere a împrumuturilor și granturilor cât și a oportunităților de garantare, instruire și consiliere.

C 10. Mărimea împrumutului nu s-a modificat în ultimii 9 ani, în ciuda variației de curs valutar.

Variația de curs valutar este un factor important în cadrul împrumuturilor PNAET, din moment ce aceste resurse sunt preponderent dedicate achiziției de echipament și utilaj agricol, prețul cărora este de regulă indexat la cursul valutar. Conform datelor BNM, cursul mediu anual pentru USD s-a majorat cu 78% între 2008-2017 și cu 36% pentru EUR în aceeași perioadă. Cu toate acestea, mărimea împrumutului stabilită în 2008 - la 300,000 MDL, nu a fost modificată.

R10. Ajustarea sumei acordate în cadrul programului la realitatea pieței, ar contribui la eficiența PNAET.

3. Definierea cauzelor structurale ale discrepanțelor

Analiza relevanței planului de acțiuni în cadrul PNAET scoate în evidență atât discrepanțe la nivel instituțional, la nivel de beneficiari, cât și la nivel de piață. Pentru a înțelege mai bine cauzele acestor decalaje, tabelul de mai jos clasifică discrepanțele identificate pe surse:

Sursa zonelor de vulnerabilitate în cadrul Programului de Abilitare a Tinerilor Antreprenori		
Factorii de decizie	Titularii de drepturi	Forțele pieței
<p>Programul de finanțare PNAET reduce categoria tinerilor antreprenori ce pot beneficia de împrumuturi avantajoase, pe următoarele nivele:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aria finanțării (mediul rural); - Sectorul finanțării (prioritar în agricultura, 86% din proiecte) - Tipul finanțării (credit investițional pentru mijloace fixe); 	<p>Doar o parte din tinerii antreprenori sau viitori antreprenori din mediul rural sunt interesați în dezvoltarea unei afaceri în sectorul de producere, în mediul rural.</p>	<p>Migrația persoanelor tinere (25-34 de ani) este în creștere - 38,6% din numărul total de migranți, ceea ce conduce la diminuarea inițiativelor de antreprenoriat cât și a forței de muncă.</p>
<p>Programul de împrumuturi PNAET nu prevede finanțarea</p>	<p>Tinerii nu dispun de proprietăți pentru a le plasa în gaj sau de capital propriu suficient pentru a face apel la credit</p>	<p>Deficitul de forță de muncă calificată pentru agricultura tehnologizată în mediul rural</p>

<p>utilajelor de mana a doua și limitează capacitatea de investiții a tinerilor antreprenori.</p>		
<p>Programul de finanțare PNAET fixează termenul maxim al împrumuturilor la 5 ani (fără perioada de gratie) și exclude în acest fel, noile inițiative de investiții în pomicultura și viticultura.</p>	<p>Tinerii antreprenori nu sunt vigilenți la condițiile de acordare a grantului și cheltuielile eligibile, sau, nu dispun de resurse proprii suficiente pentru a acoperi alte costuri, ceea ce a condus la pierderea unei părți de grant, în cadrul împrumuturilor (1/4 din granturi nu au fost integral valorificate).</p>	<p>Criza bancara din 2015 a condus la deprecierea leului MDL (25,9% versus USD) și la creșterea ratelor la dobânda, ca urmare a politicii monetare (rata de baza - 19,5%). Aceste circumstanțe ar putea sta la baza rambursărilor anticipate a împrumuturilor cât și la diminuarea solicitărilor de credit în perioada 2015-2016.</p>
<p>Băncile participante la finanțare pot limita accesul tinerilor antreprenori la credit prin stabilirea unei contribuții proprii și a unui coeficient de gaj important (declarațiile participanților și ratele afișate pe site-ul băncilor).</p>	<p>Tinerii nu știu cum funcționează garanția ODIMM și nu o vad ca pe o oportunitate</p>	<p>Lipsa încrederii în sistemul bancar contribuie la disuadarea tinerilor de a face apel la împrumut, chiar și în condiții vizibil avantajoase.</p>
<p>Cursurile de instruire din cadrul programului nu prevăd module ce-ar introduce contextul de piața pe ramura agricola, metode inovative de producere și noi culturi rentabile. Lipsa unei vizibilități cu privire la oportunitățile actuale și asimetria informației în rândul tinerilor antreprenori pot conduce la eșecul planurilor de afaceri.</p>	<p>Tinerii inactivi din zona rurala nu sunt familiarizați cu educația financiară și antreprenorială, rămânând indiferenți la instruire și oportunități de finanțare (gradul înalt de ocupare în sectorul informal și în agricultura de subzistentă).</p>	<p>Productivitatea și profitabilitatea pe sectorul agricol este în declin, ceea ce creează bariere la intrare și descurajează noile investiții pe acest segment</p>
<p>ODIMM asigura consultațiile în afaceri, pentru antreprenorii din zonele rurale - la distanță.</p>	<p>Tinerii nu sunt pregătiți suficient pentru a demara o afacere.</p>	<p>Experiența redusă a tinerilor antreprenori în mediul de afaceri este percepută ca un factor de risc sau slăbiciune de către</p>

Acest aspect poate îngreuna accesul la consultanta în rândul tinerilor antreprenori și denota lipsa unui serviciu de acompaniere și monitorizare de lungă durată.		forțele pieței (parteneri bancari, furnizori și clienți), fapt ce îngreunează accesul la credit și impustează credibilitatea afacerii.
Unele IFP ar putea fi tentate să ofere credite în baza unor garanții convingătoare, neglijând analiza minuțioasă a planului de afaceri. Acest factor contribuie la utilizarea ineficientă a resurselor de credit cât și la majorarea probabilității de eșec în rândul tinerilor antreprenori.	Tinerii antreprenori nu sunt familiari cu procesul de contractare a împrumuturilor și pot fi reticenți la inițierea unei afaceri în aceste condiții.	Instabilitatea politică, corupția și lipsa încrederii în sistemul de securitate nu constituie un mediu oportun pentru dezvoltarea antreprenoriatului

4. Modificarea cadrului structural și planului de acțiuni

În forma definită prin Hotărârea Nr. 664 din 03.06.2008, PNAET își propune promovarea și facilitarea implicării tinerilor din Republica Moldova în activitatea antreprenorială prin dezvoltarea aptitudinilor antreprenoriale ale acestora, facilitarea accesului la resursele financiare cât și stimularea dezvoltării de către tineri a noilor întreprinderi, pe o perioadă de 9 ani.

Cu toate acestea, în cadrul acestui studiu am identificat o serie de lacune care creează obstacole în atingerea acestor obiective, pe 3 nivele: de structură, de coerență și de relevanță.

Lacune în structură:

- Lipsa unui plan de acțiuni bine definit, cu indicatori pe termen scurt și termen lung;
- Absența unui plan de monitorizare detaliat;
- Lipsa unei evaluări anuale intermediare cu privire la îndeplinirea planului de acțiuni și ajustarea obiectivelor și condițiilor la contextul de piață.

Lacune ce țin de lipsa coerenței între obiectivele propuse și mărimea instrumentelor utilizate.

Scopul programului este de a abilita tinerii antreprenori în mediul de afaceri, însă instrumentele utilizate reduc impactul programului la o categorie restrânsă de tineri și este limitat de:

- Aria finanțării (mediul rural);

- Sectorul finanțării (prioritar în sectorul de producere, ex. 86% din proiecte - în domeniul agricol;
- Tipul finanțării (credit investițional pentru mijloace fixe);
- Termenul finanțării (pana la 5 ani)
- Investițiile eligibile (doar echipamente noi);

Lacune ce țin de relevanța acțiunilor promovate în raport cu necesitățile tinerilor:

- Accesul la resurse este limitat de necesitatea unui capital inițial propriu important în rândul tinerilor;
- Doar o parte din tinerii antreprenori sau viitori antreprenori din mediul rural sunt interesați în dezvoltarea unei afaceri în sectorul de producere, în mediul rural;
- Tinerii inactivi din zona rurala nu sunt familiarizați cu educația financiară și antreprenorială, rămânând indiferenți la instruire și oportunități de finanțare;
- Cursurile de instruire din cadrul programului nu prevăd module ce ar introduce contextul de piață pe ramura agricolă, metode inovative de producere și noi culturi rentabile. Lipsa unei vizibilități cu privire la oportunitățile actuale și asimetria informației în rândul tinerilor antreprenori pot conduce la eșecul planurilor de afaceri;
- Lipsa acompanierii și consultațiilor de proximitate pe parcursul primilor ani de activitate a afacerilor;

În acest context, se propun următoarele modificări a structurii și a cadrului de rezultate:

Structură	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Introducerea unui plan de acțiuni bine definit, cu indicatori pe termen scurt și termen lung; ▪ Elaborarea unui plan de monitorizare detaliat; ▪ Stabilirea unei evaluări anuale intermediare cu privire la îndeplinirea planului de acțiuni și ajustarea obiectivelor și condițiilor la contextul de piață;
Modificări pe Componenta 1	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Extinderea instruirilor în rândul elevilor (15-18 ani); ▪ Crearea unor facilități și servicii de asistență a mamelor cu copii pe durata instruirilor; ▪ Extinderea modulelor de instruire în domenii ce reflectă riscurile, tendințele actuale ale pieței și oportunitățile pentru tinerii antreprenori; ▪ Elaborarea unui mecanism de acompaniere de proximitate a întreprinderilor finanțate pe parcursul primilor ani de activitate prin intermediul Incubatoarelor de afaceri; ▪ Dezvoltarea unei platforme online, destinate tinerilor antreprenori, ce conține toată informația cu privire la condițiile și oportunitățile din cadrul programului (inclusiv IA de proximitate, adrese utile, ghid de înregistrare a afacerii, cursuri online etc)
Modificări pe Componenta 2	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Extinderea programului de finanțare la tinerii din mediul urban;

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Capacitarea tinerilor antreprenori în deschiderea afacerilor în IT cât și pe alte sectoare rentabile; ▪ Majorarea sumei în cadrul programului de finanțare, cu componenta de grant; ▪ Includerea echipamentului de mână a doua ca investiție eligibilă în cadrul programului de finanțare; ▪ Extinderea programului de finanțare la alte tipuri de cheltuieli (aferente mijloacelor circulante, arenda, etc) ▪ Promovarea garanției FGC de către partenerii bancari; ▪ Majorarea termenului la împrumut și la perioada de grație pentru activitățile orientate în pomicultură și viticultură; ▪ Încurajarea antreprenoriatului pe nișe inovative și rentabile în agricultura (granturi pentru inovații și dezvoltarea agriculturii ecologice); ▪ Dezvoltarea unui sistem de monitorizare a calității dosarelor de credit;
<p>Modificări pe Componenta 3</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Elaborarea unui mecanism de monitorizare a activității companiilor finanțate post-credite; ▪ Crearea unei platforme de follow-up și feedback pentru beneficiarii resurselor de finanțare; ▪ Introducerea următorilor indicatori în rapoartele de activitate anuale a instituțiilor ce implementează programul: <ul style="list-style-type: none"> -Ponderea companiilor active din cele care au beneficiat de finanțare; -Ponderea totală și anuală a creditelor rambursate anticipat cât și a creditelor neperformante; -Durata medie a împrumuturilor; -Rata medie a dobânzii, ce include marja băncilor, per an; -Vârsta medie a beneficiarilor.

CONCLUZIE:

Incertitudinea economică și politică, corupția, migrația, concurența acerbă din partea companiilor mari, vulnerabilitatea IMM, cât și barierele ce există în mediul de afaceri pe componenta de vârstă, sunt factorii care urgentează elaborarea unor instrumente eficiente de abilitare a tinerilor antreprenori în mediul de afaceri.

Programul PNAET este un cadru important de analiză deoarece acesta stabilește bazele în elaborarea unui sistem național de abilitarea a tinerilor antreprenori în mediul de afaceri. De aceea, este important să evaluăm succesele și eșecurile acestuia pe parcursul a 9 ani de implementare, din perspectiva tinerilor.

Cu toate că, în lipsa unor indicatori statistici și de monitorizare continuă, nu ne putem exprima cu privire la impactul PNAET în abilitarea pe termen lung a tinerilor antreprenori, rezultatele anuale, pe parcursul programului, arată că în total 1678 tineri antreprenori au beneficiat de programul de finanțare și alți 4300 de tineri și-au dezvoltat abilitățile antreprenoriale în mediul rural.

În pofida acestor rezultate, PNAET este limitat atât de instrumentele și cadrul de acțiune stabilite inițial, cât și de discrepanțele ce există la nivel de instituții, beneficiari și piață. Lipsa de experiență și de educație antreprenorială în rândul tinerilor sunt principalii factori ce creează obstacol în dezvoltarea afacerii.

Înlăturarea barierelor instituționale și de piață prin intervenții sistematice, introducerea educației antreprenoriale în școli cât și orientarea tinerilor către sectoarele și nișele pe care pot fi competitivi, în ciuda unei experiențe limitate, sunt doar câteva instrumente ce pot ameliora planul de acțiune a PNAET. De asemenea, evoluția rapidă a contextului socio-economic și emergența unor noi oportunități și provocări pentru tineri trebuie integrate pentru a asigura relevanța programului pe termen lung.

În ciuda concurenței din partea companiilor mari și condițiile de piață dificile, fondurile alocate pentru susținerea întreprinderilor mici și mijlocii scad în fiecare an de aproximativ 3 ori²⁵. De aceea, este important să subliniem că pe lângă planul de acțiune și metodele de intervenție, impactul unui astfel de program este marginalizat de insuficiența de resurse. Astfel, dezvoltarea sectorului IMM și abilitarea tinerilor antreprenori în mediul de afaceri, prin intermediul unor programe ca PNAET, poate avea loc doar dacă aceste componente sunt o prioritate pe termen lung în agenda politică.

---

²⁵ Conform studiului "Evaluarea stimulentei economice pentru dezvoltarea IMM-urilor", 2018, Georgeta Mincu